

GÜÇLÜ TOPLUMLAR VE ZAYIF DEVLETLER

JOEL S. MIGDAL

VakıfBank Kültür Yayınları: 0112
İnsan ve Toplum: 010

**GÜÇLÜ TOPLUMLAR VE
ZAYIF DEVLETLER
ÜÇÜNCÜ DÜNYA'DA DEVLET-TOPLUM
İLİŞKİLERİ VE DEVLET KAPASİTELERİ**
JOEL S. MIGDAL

Özgün adı
*Strong Societies and Weak States:
State-Society Relations and State
Capabilities in the Third World*

Türkçesi
Onur İşci

Kapak Görseli ve Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Kitap Editörü
Dr. Ebru Pehlivan

VakıfBank Kültür Yayınları
Büyükdere Caddesi
No: 97 – Kat 4
Şişli 34394 İstanbul
Telefon: 0 212 354 5730
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2021
© 1988 Princeton University Press

ISBN 978-625-7447-15-7

*Kitabın Türkçe yayın hakları Kalem Telif
Hakları Ajansı aracılığıyla VakıfBank
Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım
amacıyla, kaynak göstermek şartıyla
yapılacak sınırlı alıntılar dışında,
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir elektronik veya mekanik araçla
çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve
mali hakları saklıdır.*

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A. Ş.
Güzeltepe Mahallesi Mareşal Fevzi
Çakmak Caddesi B Blok No: 29/1/1
Eyüpsultan İstanbul
Telefon: 0212 354 3000
Sertifika No: 46403

1. Baskı: Ekim 2021

GÜÇLÜ
TOPLUMLAR
VE
ZAYIF DEVLETLER

ÜÇÜNCÜ DÜNYA'DA
DEVLET-TOPLUM İLİŞKİLERİ VE
DEVLET KAPASİTELERİ

JOEL S. MIGDAL

TÜRKÇESİ
ONUR İŞCİ

JOEL S. MIGDAL

Washington Üniversitesinde
Uluslararası Çalışmalar Profesörüdür.
Karşılaştırmalı siyaset alanında
uzmanlaşmış olan Migdal'ın
çalışmalarından bazıları şunlardır: *Rules
and Rights in the Middle East: Democracy,
Law and Society*, *State Power and Social
Forces: Domination and Transformation
in the Third World*, *Studying the Politics of
Development and Change: The State of the
Art ve Palestinian Society and Politics*.

ONUR İŞÇİ

2014 yılında Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi Felsefe
Bölümünden mezun oldu, 2019 yılında
Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi
Bölümünde yüksek lisans eğitimini
tamamladı. Edinburgh Üniversitesi
Sosyoloji Bölümünde Doktora
öğrencisidir. Çevirmenlik ve redaktörlük
yapmaktadır.

İlham kaynağım Marcy'ye

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler	11
Önsöz	13

BİRİNCİ KISIM

DEVLETLER VE TOPLUMLAR

BİRİNCİ BÖLÜM

Bir Devlet-Toplum İlişkileri Modeli	37
Devletler İçin Yüksek Beklentiler Yaratmak	37
Devlet Hâkimiyetine Gidiş	45
Devlet-Toplum İlişkilerini Modellemek	58
Devletler ve Ağ Benzeri Toplamlar	71
Devletler ve Diktatörlerin Toplumsal Kontrol Mücadelesi	80

İKİNCİ KISIM

KRİZLER VE PEKİŞTİRMELER:

KAPİTALİZMİN VE SÖMÜRGEÇİLERİN ETKİSİ

İKİNCİ BÖLÜM

Toplumsal Kontrol Kalıplarının Zayıflaması	95
Dünya Ekonomisiyle Bağlantılar	95
Arazi Kullanım Yasaları	102
Vergiler	116
Gelirlerin Artışı	116
Ayniden Nakde	123
Yeni Ulaşım Biçimleri	126
Toplumsal Değişim ve Toplumsal Kontrol	136
Krizler ve Kurumsal Değişim	150
Teoriye Bir Bakış ve Tarihe Dönüş	152
Eski Toplumsal Kontrolün Çürümesi	155

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Zayıf Bir Devlet İçin Temel Atmak: İngiliz Sömürgeciliği ve Sierra Leone’de Toplumsal Kontrolün Parçalanması	161
Kimler Faydalandı?	161
Bağımsız Rejimlerde Toplumsal Kontrol	161
Sömürgeci Rejimlerde Toplumsal Kontrol	166
Siyasi Hegemonya ve Toplumsal Kontrolün Yeni Dağılımı	168
Toplumsal Kontrolün Yeniden Oluşturulması:	
İngilizler ve Şefler	175
İngilizlerin Çoğul Çıkarları	188
Şeflere Duyulan İngiliz Güveni	195
Sömürge Görevlileri Neden Merkezi Toplumsal Kontrol İçin Çabalamadılar	200
Mısır’a Kısa Bir Bakış	204
Yeni Toplumsal Yapının Bağımsızlık Sonrası Siyasete Etkisi	207
Devlet ve Yeni Elitler	215
Sömürgecilik, Toplumsal Parçalanma ve Zayıf Devletler	222

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Güçlü Bir Devletin Temelini Atmak: Filistin’deki İngilizler ve Siyonistler	227
Toplumsal Kontrolün Yenilenmesindeki Çeşitlilik	227
Filistin’de Yahudi Toplumu Yaratımının Arka Planı	229
İngilizlerin Yahudi Ajansı Önerisi	234
Yahudiler Arasındaki Mücadele	241
Wiezmann’ın Dış Stratejisi: Küresel Bir Uzlaşma İnşa Etmek	242
Ben-Gurion’ın İç Stratejisi:	
Yishuv’da Toplumsal Kontrol İnşa Etmek	245
Yahudi Özerkliği ve İngilizlerin Suç Ortaklığı	259
Güçlü Bir Devlet Olarak İsrail	267
Güçlü Bir Devlet Yaratmanın Şartları	271

ÜÇÜNCÜ KISIM
DEVLET VE TOPLUMDAKİ
ÇATIŞMA ORTAMININ SÜREKLİ ETKİSİ

BEŞİNCİ BÖLÜM

Mısır Devleti'nin Mısır Toplumunu Dönüştürme Girişimleri	283
Devleti Etkileyen Toplum Görüntüsü	283
Nasır ve Mısır Toprak Reformu	286
Nasır'ın Güçlü Bir Devlet İnşa Etmek İçin İki Adımlı Süreci	292
Toplumsal Kontrolü Yoğunlaştıracak Devlet Kurumları	296
Zengin ve Orta Sınıf Köylülerin Kritik Rolü	300
Diktatörlerin Kontrolünü Yıkma Girişimi ve Başarısızlığı	309
Nasır Kendi Kurumlarını Baltalıyor	311
Devlet Başarısızlığının Acımasız Döngüsü	315

ALTINCI BÖLÜM

Hayatta Kalmanın Politikası: Neden Zayıf Devletler	
Güçlü Toplamların Üstesinden Gelemezler ve Sonuç Olarak	
Onlara Ne Olur?	321
Devlet Liderleri ve Kurumları	321
Devlet Liderlerinin İkilemi	323
Hayatta Kalma Politikası	332
Büyük Karıştırma	333
Liyakatsiz Atamalar	337
Kirli Numaralar	346
Devlet Liderleri ve Toplumdaki Güç Merkezleri:	
Devlet ve Sermaye	351
Hayatta Kalma Politikasını Devletin Ötesine Taşımak	353
Toplumsal Örgütleri Devlet Kurumlarına Dönüştürmek	355
Uysal Sermaye	363
Devlet Liderleri, Hileleri ve Kurnazlıkları Azalttılar	365

YEDİNCİ BÖLÜM

Uzlaşma Üçgeni: Uygulayıcılar, Siyasetçiler ve Diktatörler	367
Uygulayıcılar	367
Kariyerçilik, Riskler ve Uygulama Politikaları	369
Conasupo Olayı	377
Uzlaşma ve Devletin Yerel Düzeyde Ele Geçirilmesi	380
Toplumun Devlet, Devletin Toplum Üzerindeki Etkileri	393

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Sonuç	397
Toplamları Yerinden Oynatma:	
Güçlü Devletler Yaratmanın Gerekli Koşulları	412
Güçlü Devletler Yaratmanın Yeterli Koşulları	416
Dünya Tarihindeki Zamanlama	416
Askerî Tehdit	417
Bağımsız Bir Bürokrasinin Temelleri	419
Becerikli Liderlik	421

Ekler

Ek A:Toplum Kontrol Değerlendirmesi	427
Ek B:On Dokuzuncu Yüzyılın Gerçekte Ne Kadar Yıkıcı Olduğuna Dair Bir Tartışma	439
Dizin	443

TEŞEKKÜRLER

Bu kitap uzun bir oluşum süreci geçirdi. Böyle bir kitaba dair ilk düşünce, 1974-1975 yıllarında Tel Aviv Üniversitesi'nde verdiğim bir lisansüstü seminer dersinde ortaya çıktı. O zamanlar böylesine hırslı bir kitap yazma fikri üstesinden gelinmez göründü ve ardından geçen birkaç yılını, aynı fikirleri daha sınırlı bir çerçevede sunan *Filistin Toplumu ve Siyaseti* (Princeton University Press, 1980) kitabını yazarak geçirdim. *Güçlü Toplamlar ve Zayıf Devletler* fikrine, Samuel P. Huntington'ın başkanı olduğu Uluslararası Meseleler Merkezi'nin destekleyici atmosferinden yararlanarak Harvard Üniversitesi'nde geri döndüm.

1980'de, Henry M. Jackson Uluslararası Çalışmalar Okulu'nda yeni ve şimdi oldukça başarılı olan Uluslararası Çalışmalar Programı'nı inşa etmek ve yönetmek için zamanımın büyük kısmını harcadığım Washington Üniversitesi'ne geçtim. 1985-1986'da Kudüs İbrani Üniversitesi'nde geçirdiğim muazzam bir yıl nihayetinde bana el yazması metni tamamlamam için zaman tanıdı. İbrani Üniversitesi'ndeki Harry S. Truman Barış Araştırmaları Enstitüsü'ne, personeline, akademisyenlerine ve müdürü Harold (Zvi) Schiffirin'e olan minnettarlığım özellikle çok büyük.

Hayfa, İsrail'den Stanford, California, Meksiko'ya kadar çok sayıda üniversitede el yazmasının bazı kısımlarıyla ilgili fakülte seminerleri verdim. Kitap, bu seminerlere katılan ve isimleri saymakla bitmeyecek olan meslektaşlarımdan aldığım yardım sayesinde, açıkça söylemek gerekirse, çok daha iyi oldu. Geçen on

yıl boyunca bazı meslektaşlarım o kadar teşvik oldular ki bana değerlendirmem için uzun yorumlar yazdılar; egom kısmen zedelenmiş olsa da Michael Barnett, Myron Glazer, Penina Glazer, Merilee Grindle, Fen Hampson, Reşat Kasaba, Baruch Kimmerling, David Laitin, Peter Lange, Arthur Liebman, John Montgomery, Eric Nordlinger, Daniel Pearson, Dov Ronen, Howard Spodok, Mark Tessler ve 1985’de hayata veda eden muazzam dostum Ted Stein’a müteşekkirim. Myron Aronoff yalnızca el yazmasını okumakla kalmadı ayrıca lisansüstü seminerine katılanlara da bunun üzerine metinler yazdırdı.

Üç meslektaşım kitabın baskıdan önceki son nüshasını tamamen okuyarak bana bolca yorumda bulundular; Aaron Klieman, Alan Zuckerman ve John Waterbury’e özel teşekkürlerimi borçluyum. Kerry Berger, Samuel Carradine, Jill Crystal, Mary Dunn, Donna Eberwine, Mary Fiksel, Michael Furtado, Ann Goldstein, Mary Hilderbrand ve Todd Larson, araştırmanın bölümlerinde yardımcı oldular. Nancy Acheson mükemmel bir daktilocu (ve editör!) oldu. El yazmasının önceki versiyonları daha önce yazdığım iki makaleye ayrıldı: “A Model of State-Society Relations” içinde, Howard J. Wiarda (Ed.), *New Directions in Comparative Politics* (Boulder: Westview Press, 1985); and “Strong States, Weak States: Power and Accommodation” içinde, Myron Weiner ve Samuel P. Huntington (Ed.), *Understanding Political Development* (Boston: Little, Brown, 1987).

Üçüncü Dünya’daki sosyal ve politik değişim hakkında yeni bir düşünce tarzını ilk kez ifade etmeye başladığımda, çocuklarımdan ikisi, Tamar ve Amram daha doğmamışlardı ve biri, Ariela, hâlâ bezleniyordu. Eşim Marcy bana tahammül etmekten çok daha fazlasını yaptı. Enerji, merak ve anlayışla beni sürekli yenileyebilen bir hayat arkadaşı oldu. Bu kitabı ona adıyorum.

ÖNSÖZ

Fransa'nın bir bölgesinde köylülerin akşam duaları uzun zaman şu satırı içermekteydi: “Bizi bütün kötülüklerden ve adaletten koru.”¹ Elbette Fransa'nın köylüleri “adalet” ve adalet kurallarını temsil eden devletle olan belirsiz ve düşmanca ilişkilerinde yalnız değillerdi. İlerleyen sayfalarda, insanlar ile onların hayatlarını yönetmek için adalet kuralları oluşturmaya çalışan devletler arasındaki bir takım merkezî ilişkileri inceleyeceğim.

Devletler yönetmeye çalıştıkları insanların yaşamında gerçekten fark yaratırlar mı? Şüphesiz evet. En yeni devletlere sahip toplumların en uzak köşelerinde bile devletin personeli, kuruluşları ve kaynakları siyasal ve toplumsal manzaraları yeniden şekillendirmiştir. Toplumun bu hatları az ya da çok devlet liderlerinin öngördüğü gibi yeniden çizildi. Burada biraz kaçamak davranmalıyım; yalnızca bir avuç örnekte ve diğerlerinden daha fazla sorunlara sahip olan alanlarda diyelim. Bu kitap, neden bazı devletlerin liderlerinin vizyonlarını gerçekleştirmede daha çok, bazılarının ise daha az başarılı olduğu sorusuna yaklaşmak için bir dizi araç –bir model ve bir teori– sunuyor.

Esas konular devlet kapasiteleri ya da eksiklikleri olacaktır: Devlet liderlerinin, toplumu oluşturan insanların arzu edilen şekilde davranmalarını sağlamak için devlet kuruluşlarını kul-

1. Alıntı için bkz. Eugen Weber, Köylülerden Fransızlara–Fransa Kırsalının Modernleşmesi 1870-1914, Çev: Çağdaş Sümer, Heretik Yayınları, Ankara, 2017, s.50

lanma yeteneği.² Ancak yalnızca devletlerin toplumlar üzerindeki doğrudan etkisine odaklanmak, insanlar ile devletler arasındaki ilişkilere dair yalnızca kısmi bir bakış açısı verecek ve neden bazı devletlerin kapasitelerinin diğerlerinden daha fazla olduğuna dair önemli açılar kaçırılmamıza neden olacaktır. Toplumlar da devletleri etkilerler. Toplum yapısının devlet kapasitelerini nasıl etkilediğine bakacağız. Ayrıca toplumların, insanların liderlerini takip etmelerini sağlama noktasında büyük zorluklarla karşılaşan devletlerin karakterlerini ve tarzlarını nasıl etkilediğini de inceleyeceğiz. Ek olarak, insanlar ile devletleri arasındaki ilişkilere yönelik tam bir bakış açısı yerel toplumun ötesine bakmayı gerektirir. Devlet-toplum ilişkilerinin hesaplanması, göreceğimiz üzere, toplumun tamamen dışında bulunan kuvvetler nedeniyle çarpıcı biçimde değişmiştir.

Bütün devletlerin bazı anlarda, bazı gruplarla ya da bazı konularda kapasiteleri sınırlanmıştır. Marjinal bir grup olan Posse Comitatus'un* yakın zamandaki bir tanımını ve onun Amerika

2. O halde devlete bakışımız, Max Weber'in kurumsal –örgütlenme– zorlama düzenlemeleri olarak devlet kavramıyla, en azından şiddetin tekelleşmesi bakımından uyum gösterir. Devletler, bu türden bir ideal tarza yaklaşım dereceleri bakımından çeşitlenirler. Birinci Bölüm'de devletin anlamı üzerine daha fazla bilgi vereceğim. Bu noktada, devlet ve onun kapasitelerle olan ilişkisi düşüncesinin bu çalışmada nasıl geliştirileceğine bir bakış atmak için Bertrand Badie ve Pierre Birnbaum'dan alıntı yapmak değerlidir.

Devlet inşasının ilerleyişi, amacı devlet faaliyetlerini etkili kılmak olan belirli araçların gelişme derecesiyle ölçülebilir: Örneğin, bürokrasi, mahkemeler ve ordu. Açıktır ki, bu araçlar ne kadar karmaşık ve çok gelişmişse, devletin kendi çevresinde hareket etme ve toplumsal sistemin kendisinde üretilen özel hedeflerden farklı kolektif hedefleri özerk bir şekilde empoze etme kapasitesi o kadar büyük olur. Bu durumda devletin özerkliği somut bir gerçekliğe karşılık gelir. Badie ve Birnbaum, *The Sociology of the State*, Chicago: University of Chicago Press, 1983, s. 35.

* Latince, sivil halkın silahlanarak güvenlik güçlerine destek olmak amacıyla gruplaşması. Özellikle ABD'deki şeriflik kurumu ve şerifin sivil halkı kolluk kuvveti ögesi olarak kullanması buna örnektir. –çn.

Birleşik Devletleri (ABD) yasalarını umursamayışını hatırlayalım: “Eğer bir Posse [Takım/Grup/Çete] iseniz ehliyetle uğraşmazsınız, doğum belgesi ve evlilik cüzdanından kurtulursunuz; bir banka hesabınız olmaz ve çocuklarınızı okuldan uzak tutarsınız... Kendinizi bir silah ve binlerce mermiyle silahlandırır ve hafta sonları talim yaparsınız.”³ Bununla birlikte, vergi toplama ve kişisel davranışların düzenlenmesi dâhil olmak üzere devlet kapasitelerinin sınırlaması, özellikle Asya, Afrika ve Latin Amerika’daki devlet liderleri için şiddetli olmuştur. Bu devletlerden yalnızca birkaç tanesi –Çin, Küba, İsrail, Japonya, Kuzey Kore, Güney Kore, Tayvan ve Vietnam– devlet kapasiteleri ölçeğinin sonunda “güçlü devlet” oldu. Öncelikle bu kıtalardaki devletlere ve toplumlara odaklanacağım. Neden bu devletlerin birçoğu halklarını, devlet liderlerinin kanun yapması ve kararname çıkarması konusunda ikna etmekte başarısız oldu ve neden çok az sayıdaki diğerleri çok daha güçlendi?

Bu kitap, Üçüncü Dünya’ ülkeleriyle ilgili olanlar başta olmak üzere, siyasi yaşam üzerine uçsuz bucaksız yazını incelediğimde karşılaştığım ve rahatsız olduğum iki paradokstan kaynaklanmakta.⁴ İlki; Asya, Afrika ve Latin Amerika’nın en

3. *The Economist*, Kasım 2, 1985, s. 22.

4. Bu yazının bazı kısımlarını eleştirel biçimde sentezlemeye ve gözden geçirmeye çalıştım. Bkz. Joel S. Migdal, “Studying the Politics of Development and Change: The State of the Art” (içinde), Ada W. Finifter (Ed.), *Political Science: The State of the Discipline*, Washington, D.C. : American Political Science Association, 1983. Burada “Üçüncü Dünya” kelimesi, Afrika, Asya (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği-SSCB ve Japonya hariç), Meksika ve güneyinde kalan Amerika bölgesini ve okyanus adalarını (Avustralya ve Yeni Zelanda hariç) kapsayan gevşek, kuşatıcı bir terim olarak kullanıldı. İkinci Bölüm’de ve sonrasında göreceğimiz gibi, Üçüncü Dünya toplumları, dünya ekonomisinin Birinci Dünya Savaşı’na kadar geçen yarım yüzyıldaki yayılımı ve yoğunlaşmasından derin ve genel biçimde etkilenmiştir. Bu toplumlardaki değişimlerin, bugüne kadarki devlet-toplum ilişkileri üzerinde sürekli ve şiddetli bir etkisi olduğunu savunacağım.

üçra köşelerinde bile son nesil içerisinde gerçekleşen, inanılmaz biçimde değişen siyasi manzarayla ilgilidir. Sağlık kliniklerinden pazarlama kurullarına kadar her boyutta ve şekilde devlet kurumları, bu ülkelerin halkları arasında kalıcı bir varlık oluşturmuş, bu da gelir transferleri, değişen yaşam kalitesi, yeni toplumsal hiyerarşiler ve daha fazlasıyla sonuçlanmıştır. Ancak bu kuruluşların performansına yakından bakıldığında, çoğu zaman başkentteki kurucuları ve yaratıcıları tarafından tasarlananlardan ciddi oranda farklı ilkeler üzerinde faaliyet gösterdikleri ortaya çıkıyor. İkinci paradoks çok daha tuhaf görünüyor. Üst düzey devlet liderlerinin siyasi davranış söylemlerine yakından bakıldığında, garip görünse de, bu liderlerin, ısrarla ve bilinçli şekilde –kapasitelerini artıracabilecek ve politika ajandalarını etkileyebilecek– kendi devlet kurumlarının altını oydukları ortaya çıkıyor. Öncelikle bu paradokslara bazı çözümler ya da açıklamalar bulmayı amaç edindim.

Üzerinde çalıştığım yazını hem vazgeçilmez hem de sinir bozucu buldum. Zor ve karmaşık süreçlerin geniş ana hatlarını kendim için oluşturmama yardım etmesi noktasında vazgeçilmezdi. Sonraki bölümlerde çoğundan bahsetmediğim sayısız makale ve kitap, devletler ve toplumlar üzerine önemli, keskin fikirler içeriyordu. Sonsuz ilham kaynağı için bu eserlere minnettarım. Ancak yazın aynı zamanda çözülmemiş çelişkilerle doluydu ve ben, bilinçli bir biçimde teorik malzeme başta olmak üzere, birçoğunu ele aldım. Kendimi, bu yazının uzun eleştirilerinden ve Üçüncü Dünya’daki siyasal ve toplumsal değişim konusuna ilişkin yaklaşımlardan (bence oldukça takdire şayan bir şekilde) alıkoydum. Amacım, olabildiğince doğrudan, farklı bir yaklaşımın, toplumsal ve siyasal örgütlenme ile bunlar arasındaki ilişkileri anlamak için sunulacak bir açıklamanın, bileşenlerini ve mantığını tartışmaktır. Üçüncü Dünya’daki toplumsal ve siyasal

değişime dair yazına aşına olan okuyucu, yaklaşımımın son yıllarda konuya hâkim olanlardan ne kadar farklı olduğuna dikkat edecektir.

Örneğin, modernleşme teorisinin, ortaya çıkan çeşitli siyasal ve toplumsal organizasyon türlerini açıklamakta zorlanan teleolojik, tek doğrultulu varsayımlarını reddediyorum. Modernleşme kuramının, merkezin çevre üzerindeki etkisiyle meşgul olmasına ve çevrenin merkez üzerindeki etkisine ilgi duymamasına dolaylı olarak karşı çıkıyorum. Ayrıca, Üçüncü Dünya toplumlarının birçok dinamiğini açıklamak için Marksist teorisyenler ve diğerleri tarafından kullanılan toplumsal sınıf kavramının sınırlamalarını keskin bir şekilde rahatlatarak parçalanmış toplumsal örgütleri ve bunların siyaset üzerindeki etkilerini vurguluyorum. Dünya sistem teorisinde geliştirilen bazı kavramlara güvenmeme rağmen benim yaklaşımım, hem bu teorinin hem de bağımlılık teorisinin, Üçüncü Dünya toplumsal örgütlenmelerinin ve siyasetinin dinamiklerini neredeyse özellikle metropolit ya da çekirdek ülkelerdeki süreçler açısından görme eğilimini reddetmekte. İkinci Bölüm'den Dördüncü Bölüm'e kadar açıklandığı üzere, dünya ekonomik ve siyasal kuvvetleri fırsatlar ve kısıtlamalar sunmuştur, ancak devlet-toplum ilişkilerinin dinamikleri, merkez-çevre etkileşiminin etkilerini önemli ölçüde aşan bir canlılığa sahiptir. Kapitalizmin etkileri üzerine çok sayıda araştırmaya karşıt olarak, dünya ekonomisinin yayılmasıyla ilişkili toplumsal yerinden oynamaların, toplumun nasıl yeniden yapılanacağına yönelik kendiliğinden bir cevap vermediğini göstermeye çalıştım.

Benim yaklaşımım da, ampiristlerle, yani herhangi bir önyargı ya da yaklaşım olmaksızın basit bir biçimde gördüklerini sunma iddiasındaki alan uzmanları ve tarihçilerle tartışır. Elbette bütün gözlemciler, kendi zihinsel yapılarından –açık ya da örtük olarak– yararlanır ve bu yapılarca sınırlandırılırlar. Ampiristlerin

çalışmaları, özellikle de başkent ya da saray siyaseti ve hatta iç bölgeler üzerine daha yoğun olan yazına odaklananlar, genellikle toplum dışından gelen kuvvetlerin baskısının yanı sıra ülkenin en ücra köşelerindeki yoğun devlet-toplum mücadelesini de gözden geçirirler.

Üçüncü Dünya'yla ilgili yazın genellikle iki kategoriye ayrılır. İlki, köylü topluluklarına, patron-müşteri bağlarına, kent-sel mahallelere ve benzerlerine odaklanarak zemin seviyesindeki toplumlara bakar; bu çalışmalar, zaman zaman devlet politikalarına ve kaynaklarına atıfta bulunurken, genellikle yerel düzeydeki toplumsal yaşamın karmaşasına sıkışıp kalmaktadır. İkinci kategori, en etkili unsurlar arasında (güçlü seçkinler, büyük sermaye, yabancı yatırım vb.– yaşama odaklanır. Buradaki çalışmalar çok basit bir şekilde, siyasetin zirvesindekilerin toplumun geri kalanını etkili bir şekilde bastırabileceğini, dönüştürebileceğini veya bu alanda reform yapabileceğini varsayar.

İncelediğim yazına dair başlıca rahatsızlığım, pek çok yaygın yaklaşımın –modernleşme teorileri, Marksist teoriler, bağimlilik ve dünya teorileri, ampirist tanımlamalar– hem tepedeki iktidar konusunda fazla eleştiriden yoksun hem de fazla devlet merkezli olmasıydı. En azından Üçüncü Dünya için, devlet-merkezli bir yaklaşım, farenin ne olduğuna dair hiçbir şey bilmeden bir fare kapanına bakmak gibidir. Her nedense, çok sayıda kitap ve makalede merkez-sahneye odaklanma, soruya dair çok açık bulduğum şeyi verir: Devletin özerkliği ve gücü sorunu. Ayrıca, son yıllarda Avrupa üzerine yazılanların, devleti yeniden keşfetme konusunda çok da yararlı olacağını düşünmüyorum. Bu yazarlar, devletsiz ve devlet olmayan toplumlardan bahsederken ya Avrupa ve Kuzey Amerika dışında devleti tamamen reddetmişlerdir ya da Üçüncü Dünya örneklerine dair oldukça gelişigüzel genişleyen devlet özerkliği kavramını geliştirmişlerdir.

Devlet-merkezli yaklaşımların bu devletler hakkında belirli bir sezgisel çekiciliği vardır. Nihayetinde devletin başkentteki ana üssü, faaliyetlerin gerçekleştiği yer gibi görünür: Şık limuzinlerin ortaya çıkışı, toplumun yüksek siyasetinin entrikaları, ordu ve polis için güvenlik sınır uçlarının işleyişi, yabancı ve yerel sermayenin yoğunlaşması. Bu kitapta okuyucuyu, belki de beklenenin aksine, görüş alanını genişleterek başkent siyasetinin bile en iyi şekilde anlaşılabilceğine ikna etmeyi umuyorum. Devletin üst kademeleri ile yerel toplum arasında sürekli bir karşılıklılık ihtiyacı vardır. En uzak bölgelerde bile, devletin toplumu (genellikle kasıtsız biçimde) nasıl değiştirdiğini, ve merkezdeki siyasetin karakterini ve kapasitelerini toplum örgütünün nasıl dikte ettiğini görmek gerekir. Yazın üzerinde yaptığım son incelemede, burada geliştirilen yeni yaklaşımın yönlerini yansıtan, bazıları henüz yayımlanmamış olan bir dizi çok yeni eser bulduğum için müteşekkirim.⁵ Bu çalışmalar hem yerel topluma hem de devlete bakıyorlar; birçoğu devlet politikalarının nasıl saptırıldığını ve devlet kaynaklarının topluma doğru süzülürken nasıl yönlendirildiğini vurguluyor, bununla birlikte çalışmalar aynı zamanda devlet ve toplumun birbirlerine karşı beklenmedik etkilerini analiz ediyorlar.

5. Örneğin bkz. Frances Hagopian, *"The Politics of Oligarchy: The Persistence of Traditional Elites in Contemporary Brazil"*, Doktora Tezi, M.I.T., 1986; Akhil Gupta, *"Technology, Power and the State in a Complex Agricultural Society: The Green Revolution in a North Indian Village"*, Doktora Tezi, Stanford University, 1987; Richard H. Adams, Jr., *"Development and Social Change in Rural Egypt"*, Syracuse: Syracuse University Press, 1986; Şevket Pamuk, *"Government Policies and Peasant Resistance in Turkey during World War II"*, (Bildiri, The Middle East Studies Association'ın yıllık toplantısında sunulmuştur.); Vivienne Shue, *"The Reach of the State: Sketches of the Chinese Body Politic"*, Stanford: Stanford University Press, 1988; Donald Rothchild ve Naomi Chazan (Ed.), *"The Precarious Balance: State and Society in Africa"*, Boulder, Colo.: Westview Press, 1987; Victor Azarya ve Naomi Chazan, *"Disengagement from the State in Africa: Reflections on the Experience of Ghana and Guinea,"* Comparative Studies in Society and History, 29 Ocak 1987: 106-31.